

Михайло ШАЛАТА (Дрогобич)

СВЯТИСТЬ ШЕВЧЕНКОВОГО ІМЕНІ У ФРАНКОВОМУ СЕЛІ

У 2003 р. в дрогобицькому видавництві “Коло” вийшла книжка “Шевченко в краю Франка: Пам’ятники Кобзареві на Дрогобиччині”. Тоді на Франковому Підгір’ї (Дрогобич, Борислав, Стебник, Трускавець, Підбуж, Мединичі, довколишні села) нараховувалось 14 пам’ятників Тарасу Шевченкові. Нині їх два десятки.

Логічна, розуміється, цікавість, яким пам’ятником ушановано Кобзаря в селі Івана Франка (в 1952–1991 рр. воно “з радянської примхи” так і називалося: село Івана Франка) – у Нагуєвичах.

Окремого пам’ятника Тарасу Шевченкові в Нагуєвичах нема, – є Шевченко на чільному місці у своєрідній скульптурній галереї світових письменників, але про це – нижче. Тут же наголосимо головне: саме в Нагуєвичах Іван Франко почав творити найвеличніший – живий! – пам’ятник геніальному Кобзареві України.

Творив спершу в собі. “Шевченка (львівське видання)... визиченого від Верхр[атського]*, я вивчив майже всього напам’ять”, – зізнавався в біографічному листі до М. Драгоманова¹, маючи на увазі дрогобицькі гімназійні роки. Відтак творив у душах односельців. “Перечитую ... “Кобзаря”, – інформував 27 листопада 1881 р. з Нагуєвич співредактора львівського журналу “Світ” І. Белея. – Не можеш поняти, яке враження зробив тут другий том [празького видання “Кобзаря”, 1876 р. – *М. Ш.*] на наших людей, що у нас були в гостях. Я читав їм деякі дрібні штуки: “Марію”, “Сон”, “Кавказ” і др. Просто поражені були, як могло на нашій мові бути щось таке написане!”². Нарешті творив для України, для світу. Писав у Нагуєвичах знамениті статті про Т. Шевченка, перекладав його поезії німецькою мовою. Ставив Шевченкові твори у приклад українським письменникам – зосібна, зимою 1884 р. повчав молоду Уляну Кравченко, яка незабаром надовго зв’язе свою долю з Дрогобиччиною: “Покиньте етери, і фалі, і солов’їв, і мотилів... Посилаю вам Шевченка “Марію”. Єсть се, по моїй думці, найкраща перла нашої поезії, – читайте її, і вчитуйтесь добре, і пильно придивляйтесь, як можна речі, на око прозаїчні, піднести до високої поезії...”³. Польський поет Ян Каспрович, згадуючи Франка, відзначає: “... я тримав до хреста його сина Андрія, їздив з ним

* Як твердить авторитетний книгознавець проф. Б. Якимович, це був Шевченків “Кобзар” – петербурзьке видання 1860 р., видане на кошти П. Смиренка (Семеренка).

¹ Франко І. Зібрання творів: У 50-ти т. – Київ: Наукова думка, 1986. – Т. 49. – С. 243.

² Там само. – 1986. – Т. 48. – С. 301.

³ Там само. – С. 402.

(із І. Франком) на рибу, відвідав його родинне село Нагуєвичі; завдяки йому я познайомився з українською поезією, особливо з Тарасом Шевченком⁴.

Основна заслуга Франка перед Шевченком і перед Україною та, що він найкраще і найвагомніше продовжив Шевченкову справу – справу духовного розвитку української нації, боротьби українців за волю, за незалежну соборну державу.

І. Франкові належать поезії “Шевченко і поклонники”, “Могила Тарасова”, “В ХХІІІ-ті роковини смерті Тараса Шевченка”, “В двадцять п’ять роковин смерті Тараса Гр. Шевченка”, кілька десятків статей про Кобзаря українською, польською, німецькою, російською мовами. І. Франко заклав основи наукового шевченкознавства.

Неабияк підняв І. Франко престиж української науки і культури своєю невтомною довголітньою працею в Науковому Товаристві ім. Шевченка. У 1908 р. під егідою цього Товариства вийшов двотомовий “Кобзар” Т. Шевченка за редакцією І. Франка. Цікаво, що в домі І. Франка у Львові деякий час квартирував Митрофан Шевченко з Кирилівки – нащадок роду Кобзаря⁵.

У найвідповідальніших ситуаціях І. Франко завжди орієнтувався на Шевченка. Докторську дисертацію хотів писати про Шевченкову політичну поезію, але ця тема, як і слід було сподіватися, “не пройшла”, а для габілітаційної (пробної) лекції у Львівському університеті 1895 року обрав тему ““Наймичка” Т. Шевченка”.

Так, починаючи з нагуєвицьких років, І. Франко усе життя творив духовний пам’ятник Тарасові Шевченкові, і цьому пам’ятникові стояти вічно!

Шевченко і Франко – два найбільші сини України!

Нагуєвицький священик Іван Негребецький у 1926 р. писав: “Івана Франка рівняють психічно з Шевченком: оба з хлопського стану. Се кричуча неправда. Шевченко – се Єремія, пророк, потрясаючий націю, сам з себе не знаючий нічого, великий відхненням згори. Іван Франко – се Прометей, свідомий екзеґет (тлумач. – *М. Ш.*) Шевченка, свідомий вищої своєї культури, хотіння своєї душі, прикутий до скали безпутністю, безчестю власного народу, що не хоче в своїх представителях навіть підвестися понад зоологічний позем. Або – Мойсей... Се мої погляди. Може, вони лише фантазія”⁶.

Авжеж, фантазія. Отець І. Негребецький розминувся зі статтею І. Франка 1904 р. “Шевченко і Єремія”, в котрій Франко переконливо виступив проти В. Щурата, який порівняв нашого Кобзаря з біблійним поетом. Єремія, відзначає І. Франко, – це великий патріот юдейської держави, який, проте, закликає юдеїв коритися ненависному ворогові, Вавілону, і віщує загибель рідному народові. “Яке ж тут порівняння з Шевченком, віщуном і діячем народного відродження та братолобів?” – запитував Каменяр⁷.

Як ніхто, стояв і стоїть І. Франко на сторожі Шевченкового слова і величчя Шевченка. Нині дехто намагається твердити, що Шевченко “творив міт України” й сама його біографія – значною мірою міт. І це називають “новим поглядом”. Який же це “новий погляд”? Ще у поезії “В ХХІІІ-ті роковини смерті Тараса

⁴ Спогади про Івана Франка / Упоряд., вступ. стаття і примітки М. Гнатюка. – Львів: Каменяр, 1997. – С. 273.

⁵ Франко Т. Про батька: Статті. Оповідання. Спогади. – Київ: Держвидав України, 1964. – С. 205.

⁶ Літературно-науковий Вістник. – 1926. – Т. 90. – Кн. 7 – 8. – С. 234.

⁷ Франко І. Зібрання творів: У 50-ти т... – 1982. – Т. 35. – С. 187.

Шевченка” (1884) І. Франко, звертаючись уявно до Кобзаря, зауважував, що вороги всіляко прагнуть

*... вимазать ім'я твоє з історії
об'явить: “Шевченко – это миф”.*

Тут же він рішуче заявив:

*Та ні, не “міт”! Від дуба степового
Розрісся вже цілий могутчий ліс,
І не найдесь вже грому, вихру того,
Щоби його розвіяв і розніс.*

Нині – що особливо прикро – думки про Шевченка як “мітотворця” висловлюються й мовою Тараса, але кому це на руку – зрозуміло.

Син Івана Франка, Тарас Франко, у книзі “Про батька”, між іншим, наводить такий уривок із його промови з нагоди 70-річчя від дня народження Т. Шевченка: “Нещасливий той народ, котрий на кождім своїм кроці оглядатися мусить не на те, чи той крок для його духового чи матеріального розвою потрібний або хосенний, але на те, чи той крок спеціально якомусь сусідньому народові прийде до вподоби”⁸. Покласти б це мудре повчання перед очі сучасних керівників нашої України – передусім перед очі Президента! Бо ж таки не на словах, а на ділі, як писав І. Франко, “нам пора для України жить”!

Про це, власне, й нагадують українцям пам'ятники Т. Шевченкові та І. Франкові, кожне відвідання батьківщини Кобзаря чи Каменяра.

У Нагуєвичах пам'ятник славетному землякові – це оригінальна скульптурна композиція, що має назву “Іван Франко і світова література”.

У дні 11–15 вересня 1986 р., з нагоди 130-річчя від дня народження Каменяра, у Львові відбувався Міжнародний симпозіум ЮНЕСКО “Іван Франко і світова культура”. 14 вересня учасники симпозіуму побували в Дрогобичі та в Нагуєвичах. У Франковому селі тоді й було урочисто відкрито нове приміщення Музею Івана Франка та названу скульптурну композицію біля музейної споруди.

Пам'ятники тоді дозволялося ставити хіба комуністичним вождям, то ж композицію “Іван Франко і світова література” скромно назвали “пам'ятним знаком”. Автори композиції – Народний художник України, лавреат Шевченківської премії Емануїл Мисько (21. V. 1929 – 12. III. 2000), Заслужений діяч мистецтв України Йосип Садовський (10. XI. 1929 – 15. I. 2008) та архітектор Станіслав Мигаль (нар. 11. IX. 1943). У центрі скульптурного ансамблю, розуміється, – Іван Франко. Сидить на камені, задивлений у Нагуєвичі. У вишиванці, наопашки у верхнім одязі, що розвівається на вітрі, ліва рука покладена на книжку на коліні.

Згадана вище галерея світових письменників (світовий літературний контекст) – це рельєфні погрудні портрети корифеїв художнього слова, вирізьблені на гіпсових таблицях, прикріплених до необроблених жовто-сірих кам'яних брил, що півколом, на віддалі, оточують скульптуру І. Франка, творячи своєрідне величне тло. Колись таблиці нагадували алюмінієві листи, нині “металева” фарба добряче потемніла.

За Франком, ніби благословляючи його, – Шевченко. Таблиця з рельєфним портретом – на окремій стовповидній брилі. Висота таблиці 60, ширина 40 сантиметрів.

⁸ Франко Т. Про батька... – С. 205.

Портрет Кобзаря – слід визнати – не вельми характерний. Скоріше, символічний. Та, розміщений посередині “світового контексту”, він справляє враження господаря, що приймає гостей.

“Гості” тут – Гомер, Шекспір і Руставелі (зліва направо – перша брила), Гете, Гюго і Міцкевич (друга брила), Пушкін, Толстой і Чернишевський (третя брила). Далі дві брили вільні: “пам’ятний знак”, за частою звичкою тих часів, будувався аврально, й кількох світових письменників “не встигли запросити”. Кого-кого, а Данте явно тут бракує.

Біля Шевченкової упритул (бо всі інші брили – на віддалі) стоїть брила з портретами Лесі Українки, Коцюбинського, Стефаніка та Ольги Кобилянської. Завершує скульптурну композицію брила із зображеннями Горького, Купали і Тичини.

Не знати, правда, як тут почувається Горький, який свого часу виступив проти перекладу його роману “Мати” українською мовою, вважаючи її наріччям російської.

Самобутня українська мова – це давно визнано світом – одна з найбагатших і наймелодійніших мов. Її носія – український народ, а, отже, й майстрів слова цього народу – українських письменників, щиро шанують у різних країнах, і це підтвердило й відкриття нового Музею Івана Франка та скульптурної композиції “Іван Франко і світова література” в Нагуєвичах 14 вересня 1986 року.

У відкритті взяли участь представник ЮНЕСКО, бельгійський поет Едуард Монік, лавреати премії ім. І. Франка Марія Скрипник із Канади, Станіслав-Едвард Бури із Польщі та Петер Кірхнер із Німеччини, австрійський академік Гюнтер Витженс, учені-літературознавці Мар’ян Якубець (Польща), Джордж Грабович (США), Олександр Дун (Таджикистан), Вячеслав Рагойша (Білорусь) та інші.

Учасниками урочистості були відомі українські письменники і науковці: Зіновія Франко – онука Великого Каменяра, Л. Новиченко, Р. Братунь, Р. Іванчук, Р. Федорів, М. Петренко, М. Ільницький, В. Лучук, Н. Бічуя, М. Жулинський, Р. Гром’як, Р. Лубківський, С. Пушик, Л. Різник, П. Мах, Г. Петрук-Попик, В. Романюк, М. Людкевич, Я. Ісаєвич, Ф. Погребенник, Г. Вервес, М. Яценко.

На святі відкриття виступили тодішній голова Спілки письменників України, лавреат Шевченківської премії Юрій Мушкетик, студентка Дрогобицького педагогічного інституту ім. І. Франка Галина Дудяк, учителька Нагуєвицької СШ Ганна Гром. У виступах неодноразово звучало й священне Шевченкове ім’я.

Власне, всі Франківські ювілеї – а вони в останні десятиріччя в Нагуєвичах велелюдно святкуються біля пам’ятника “Іван Франко і світова література” – це неодмінно певне пошанування й Тараса Шевченка, – ці два імена часто фігурують у парі. За словами Д. Павличка, сказаними в Нагуєвичах на Франковому 145-річчі, “Тарас Шевченко народив нас... але нас виховав Франко”⁹. Ці слова, проте, не слід сприймати буквально. Хто-хто, а Павличко прекрасно усвідомлює, що Шевченко був, є і вічно буде найпершим вихователем нації. Просто вважав, що це самозрозуміле, й висловився так, щоби наголосити особливу роль ювіляра, Івана Франка, у вихованні Українських Січових Стрільців та інших учасників наших національно-визвольних змагань.

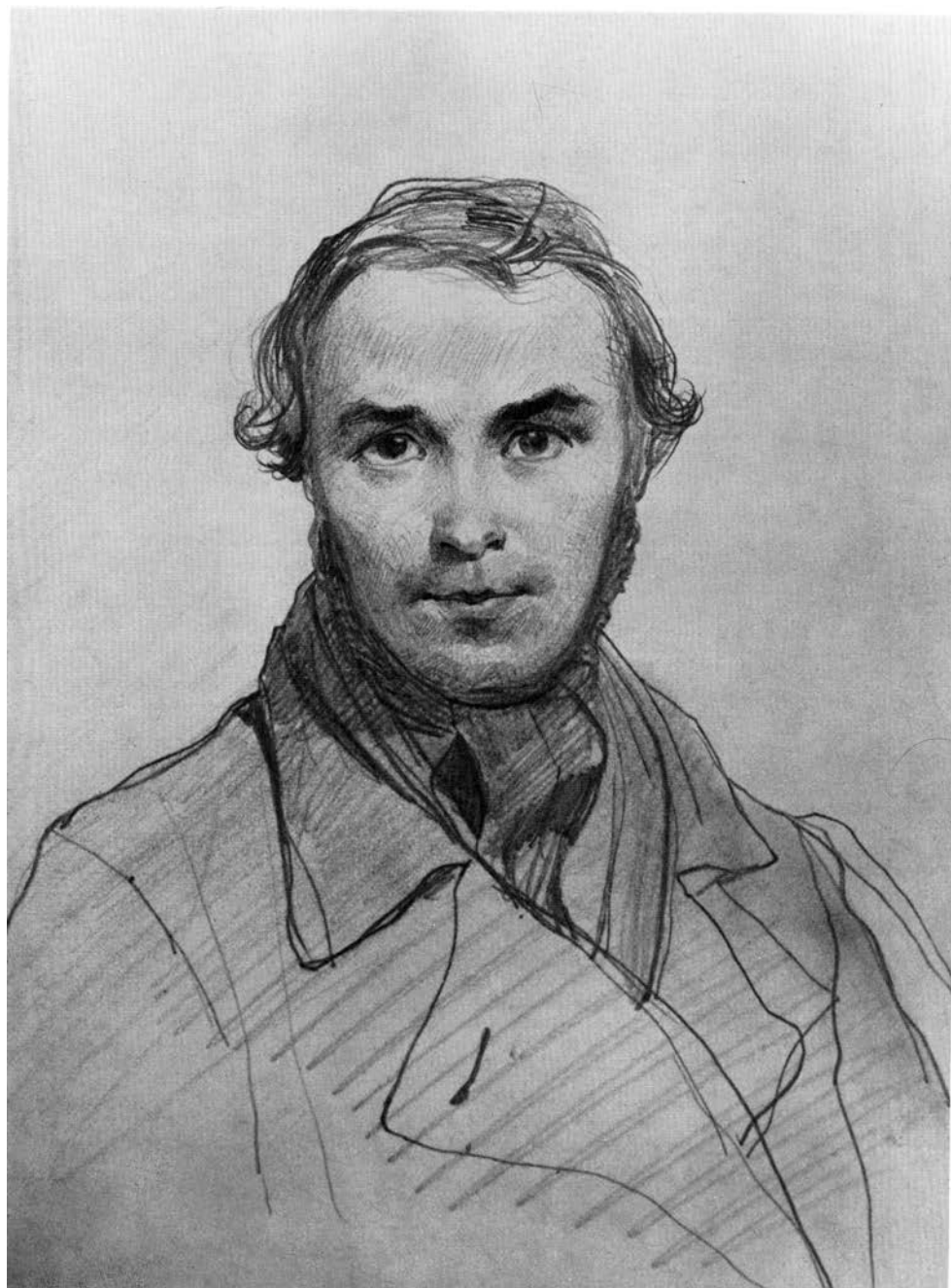
Відтак 27 серпня 2006 року – в день 150-річчя Івана Франка – біля пам’ятника в Нагуєвичах із запальною промовою виступив тодішній Президент України

⁹ Цит. за: *Гром Г. Нагуєвичі. – Дрогобич: Відродження, 2002. – С. 207.*

Віктор Ющенко. Це, до речі, єдиний досі випадок, коли перша особа держави уповажнила ювілей І. Франка приїздом на його, Франкову, батьківщину саме в день народження письменника. Промові Президента передувало вітальне слово тодішнього голови комітету з Національної премії України ім. Тараса Шевченка, поета Р. Лубківського. Обидва промовці принагідно говорили й про Шевченка. Учасниками святкування були Шевченківські лавреати-письменники Р. Іваничук, І. Драч, П. Мовчан, С. Пушик, А. Погрібний, недавній директор Національного Шевченківського заповідника “Тарасова Гора” в Каневі, а на той час – міністр культури України І. Ліховий, інші поважні особи.

В афіші літературно-патріотичного свята, що відбулося в Нагуєвичах 27 серпня 2014 р. під Франківською назвою “Лиш боротись – значить жить”, спеціально вказувалося: “На честь 200-ліття Тараса Шевченка та 158-ліття Івана Франка”. Від прямої дати Шевченкового 200-ліття – від 9 березня – вже було далеко, та... Франкові земляки з особливою любов’ю вшановують цю дату і досі.

...Так було, так є і так буде: ушановуючи Івана Франка, найчастіше робимо аналог із Тарасом Шевченком, і навпаки. Бо Шевченко і Франко – два духовні крила України.

АВТОПОРТРЕТ, 1845 г.

*Один у другого питаєм
На що нас мати привела?
Чи для добра? Чи то для зла?
Нащо живем? Чого бажаєм?:*

(“Один у другого питаєм” .., 1847 р.)